

УДК 101 (075.8)

DOI <https://doi.org/10.30970/2307-1664.2020.28.6>

НООСФЕРНА ЕПІСТЕМОЛОГІЯ ТА НОО-МЕТОДОЛОГІЯ ПРЕДСТАВЛЕННЯ ЗНАННЯ І ЗДІЙСНЕННЯ ПІЗНАННЯ НА ЗАСАДАХ НОО-НАУКИ

Володимир Капіца

Криворізький національний університет,

кафедра філософії і соціальних наук

вул. В. Матусевича, 11, 50027, м. Кривий Ріг, Дніпропетровська область, Україна

Розглянута у статті проблема є продовженням авторських розробок про ноосферу як ноосферно-епістемологічну реальність наукового знання, інноваційного мислення і ноо-пізнання. Дослідження проблеми в її даному представленні зумовлено потребою в розробці філософсько-методологічних засад визначення знання у таких пізнавальних онтологіях, котрі дозволяють набагато ефективніше здійснювати пошук принципово нового знання, створювати та ефективно реалізувати інноваційні науково-дослідні програми з ноосферних технологій для розвитку екологізованого виробництва на постіндустріально-ноосферному базисі. Звідциль визначається і мета – дослідити на інноваційно-методологічних засадах процес конструктивного об'єктоутворення знань, їх генерації та розширеного продукування в ноосферно-епістемологічній реальності методами їх безперервного зросту та багатомірного відтворення через епістемологічний рух в якості ноо-знання. Наукова новизна представлена розробкою різних пізнавальних онтологій та їх об'єднанням в єдину гносеометрику знання і пізнання на засадах ноо-науки. В цьому відношенні ноосферна епістемологія дозволяє більш чітко визначити предмет і зміст філософії ноо-науки, її методологічні можливості у власному теоретико-епістемологічному та емпірично-праксіологічному значеннях.

За авторською концепцією, філософія ноо-науки, що базується на ноосферно-епістемологічних засадах, має дослідні завдання більш високого рівня. Вони приймають вищевимірною-ноосферний характер під час формування фундаментальних реальнісно-з'єднуючих та об'єднаних суб'єкт-об'єктних засад з онтології, гносеології, епістемології і праксіології ноо-науки, котрі дозволяють безпосередньо реалізувати ноо-знання за принципом єдності мислення і буття. Це інтегративно діючі закони (метазакони) безпосередньої ноо-реалізації наукових знань на основі їх розширеного продукування в якості ноо-знань та інновацій в такому «ноосферно-праксіологічному виробництві», де вони безперервно відтворюються у все більш досконалії репрезентації. Щоб подібне відбувалося, існуюча наукофера знання і пізнання повинна прийняти модус ноо-епістемологічної реальності, в котрій програмно активуються процеси інноваційного мислення і ноо-пізнання на засадах ноосферної епістемології, що призводить до розширеного зросту знань з їх одночасною реалізацією в ноо-праксісах за ноо-методологією науково-дослідної діяльності. Подібне стає можливим у разі виявлення «епістемологічного руху» знань від їх первинно-епістемологічного стану «сущезнань» та до їх онтологічного «об'єктування» і втілення в «об'єктосущому» як реально існуючого знання. В ноосферно-методологічному відношенні це дозволяє розширити та поглибити як «методологічну рефлексивність» ноо-епістемології, так і її інструментальність, методологічну доказовість та номологічну реалізуємість в ноосферних технологіях, НТ-праксісах та проектних ноо-інноваціях.

Ключові слова: ноосфера, ноосферне мислення, ноо-пізнання, ноосферна епістемологія, епістемологічний рух знань, ноосферно-епістемологічна реальність, епістемологічний конструктивізм, ноосферний зріст знань, ноосферна методологія науки, ноосферні інновації, ноо-технології, ноосферно-технологічні праксіси.

Ця проблема є продовженням авторських розробок про ноосферу як ноосферно-епістемологічну реальність наукового знання, інноваційного мислення і ноо-пізнання. Постановка проблеми зумовлена потребою в розробці філософсько-методологічних засад ноосферної епістемології представлення знання у таких пізнавальних онтологіях, що дозволяють набагато ефективніше здійснювати пошук принципово нового знання, створювати та ефективно реалізовувати інноваційні науково-дослідні програми з ноосферних технологій для розвитку екологізованого виробництва на постіндустріально-ноосферному базисі. Звідциль відзначається і мета – дослідити на інноваційно-методологічних засадах процес конструктивного об'єктування знань, їх генерації та розширеного продукування в ноосферно-епістемологічній реальності методами їх безперервного зросту та багатомірного відтворення через «епістемологічний рух» в якості ноо-знання. Наукова новизна представлена розробкою різних пізнавальних онтологій та їх об'єднанням у єдину гносеометрику знання і пізнання на засадах ноо-науки. В цьому відношенні ноосферна епістемологія дозволяє більш чітко визначити предмет і зміст філософії ноо-науки, її методологічні можливості і власному теоретико-епістемологічному та емпірично-праксіологічному значеннях.

Розробка філософсько-методологічних засад ноосферної епістемології є цілком правомірним і за ознаками наукової новизни предстає інноваційно-дослідним завданням, що має вищевимірно-ноосферний характер. Це насамперед відноситься до створення фундаментальних, *реально-з'єднуючих та об'єднаних суб'єкт-об'єктних засад з онтології, гносеології, епістемології, методології і праксіології ноо-науки, котрі дозволяють безпосередньо реалізувати ноо-знання за принципом єдності мислення і буття*. А в номологічному відношенні – це інтегративно *дійчі закони (метазакони) безпосередньої ноо-реалізації наукових знань на основі розширеного продукування в якості ноо-знань та інновацій в такому «ноосферно-праксіологічному виробництві», де вони безперервно відтворюються у все більш досконаліш репрезентації*. За авторськими розробками, такого роду «ноосферно-праксіологічне виробництво» в сучасній промисловій системі (що трансформується в постіндустріальну), може бути представлено у складі відповідних когнітивно-«програмуєчих комплексів», в креативних «проектних матрицях» і в ноосферних «матричних структурах» [1, с. 753, 854]. Але для цього необхідно, щоб існувала відповідна «праксіологічна наукова реальність» як наукофера і *ноосфера інноваційного мислення та ноо-пізнання, що репрезентує себе в якості ноо-епістемологічної реальності безперервного і розширеного зросту знань з їх одночасною реалізацією в ноосферно-технологічних НТ-праксісах за номологією і ноо-методологією програм інноваційної науково-дослідної діяльності*.

Ноосферна епістемологія та ноо-методологія представлення знання дозволяє перш за все виявити власний предмет філософії ноо-науки. Це є дослідження «епістемологічного руху» знань у напрямі безперервного ноосферного зросту знань та здійснення на цій основі дослідно-пошукового процесу «по знанню» з продукуванням ноо-знань. Подібне здійснюється як первинно-епістемологічний пошук «сущезнань», які існують ще до їх онтологічного втілення в «дійсному знанні» об'єктної світореальності. Тобто до їх «об'єктування» в конструктах ноосферної епістемології, коли воно стає «реально-сущим» і фіксується в різних пізнавальних онтологіях наукового дослідження. В цьому сенсі «епістемологічний рух» є «об'єктуєчим» і завершальним відносно «гносеологічного руху» [2, с. 372], «онтологічного руху» [3, с. 409], їх з'єднання в Онтогнозисі за «фундаментальними принципами гносеології і онтології ноонауки» [4, с. 391]. В подібному єдиному онтогностичному методологічному аспекті епістемологічний рух знання і «по знанню» треба розуміти наступним чином:

1. Як іманентний до епістемологічного руху «гносеологічний рух» пізнавального пошуку знань як ноо-знань у всезагальному метапроцесі «онтологізації» абсолютного знання (ноуменального «безумовного метазнання») у феноменальному бутті [3, с. 372–373];

II. Як іманентний до епістемологічного руху «онтологічний рух» втілення «абсолютнісних знань» в определене знання феноменального буття, що є «онтологічною перевіркою» і «буттєвісною верифікацією» достовірності первинних знань (абсолютнісно-першовитокованих) на їх істиннісну автентичність та «онтологічну адекватність» своїй власній «гносеологічній первосутності» і первинному «гнозису» суцього (як «сущезнання»).

III. *Єдність і злиття гносеологічного та онтологічного «рухів» у всеєднісному креативному синтезі «пошукового знання» – як онтичного, потенційно можливого знання, так і вже «реалізованого», а тому онтологічно існуючого знання, що репрезентує себе в якості «епістемологічного руху. Подібним чином і досягається «зріст знання», а на основі цього «зростаючого знання» здійснюється «менталізація суцього» і його перетворення на «сущездійсне знання».*

При такому концептуальному розумінні «епістемологічного руху» філософію науки і ноо-науки можна представити на їм відповідних базисних онтогносеологічних засадах. Цей базисний характер органічно пов'язаний з безперервно-епістемологічним процесом зросту знань, що акумулюються через «епістемологічний рух» знань в «онтогносеологічній реальності» ноосферного «живого буття знань». А саме:

(1) здійснення «епістемологічного руху» від натурфілософських засад знань (ведичні часи і Античність) до природознавчих і наукових засад знання і пізнання; подібна «натурфілософська нероз'єднаність» знань (включаючи їх синкретизм) фактично проіснувала до Нового часу (ХУІ ст.н.е.), коли природознавство почало оформлятися в галузево-дисциплінарну науку, і розвинувся «науковий світогляд» у суто природознавчому аспекті конкретних наук і загальнонаукового знання;

(2) здійснення «епістемологічного руху» у його універсально-всезагальному модусі, що відбувається в самих широких параметрах, масштабі та необмеженому у своєму розповсюдженні від онтично-потенційованого знання (непідтвердженого) до онтологічно-здійсненого і науково-підтвердженого знання (емпірично-експериментального);

(3) формування «епістемологічної реальності» у складі онтологічно-определеного знання («онтологічної реальності») і гносеологічно-пошукового «невтіленого знання» (неопределеного), що існує тільки в пізнавальному процесі; ця «епістемологічна реальність» має складну структуру знання за своїм родом, типом і видами, «класами знань», структурою та представленості у складі загальнонаукового, фундаментального і прикладного знання; на цій основі здійснюється «класифікація наук», виявляються закони розвитку наук і зросту наукових знань, відбувається диференціація-інтеграція наук тощо;

(4) реалізація тренду «епістемологічного руху» від теоретично-епістемологічного знання («теоретична епістемологія») до практично-епістемологічного знання («емпірична епістемологія»); в цьому широкому діапазоні виявляються «ментальні треки» споглядального і «описового знання» (дискретного), представленого в поняттях, категоріях, концептах і теоріях (понятійно-теоретичне знання), а в реалізованих трендах фіксується емпірично-предметне, експериментально-підтвержене і дослідно «встановлене знання» (апостеріорі), котре можна продемонструвати, відтворити і технологізувати в певних конструктах;

(5) формування філософсько-наукової епістемології як загально-філософського «епістемологічно-наукового підґрунтя», що утворюється із загально-об'єктного, «реального» і дійсно-існуючого наукового знання, з котрого складається «епістемологічна реальність»;

її можна представити як епістемосферу «філософсько-наукової реальності» (ФНР), наукової і «ноонаукової реальності», де можлива репрезентація нормативно-предметного, наукового і ноонаукового знання, що є «підтвердженим», експериментально-доказовим знанням, подібне ФНР – знання включає все світоглядне і світорозумове знання в його неопредмеченому модусі та латентних станах «онтичного знання», котре «онтологізується» і на основі «утворених пізнавальних онтологій» виникають власні філософсько-наукові засади дисциплінарної філософії науки, з власним об'єктом і предметом її філософсько-наукового вивчення в навчально-методологічному і методично-операційному аспектах, а саме – як ***самообґрунтування філософії науки і ноонауки на предметно-доказових і експериментально-підтверджувальних засадах (теоретичних та емпіричних) «знання апостеріорі»***;

(6) імперативно-ціннісні засади «епістемологічного руху» як ***«аксіологічного руху»*** ціннісно-детермінованого знання; тобто це ціннісно-сміслові і смисло-значеннєві засади «епістемологічного руху», що здійснюється не взагалі і «безвідносно ні до чого», а навпаки – як *семантичне (ціннісно-дискретне) і семіотичне (континуально-безперервне) знання, інтегроване в кінечний – безкінечний рух «опредмечення-розпредмечення» знання у своєму «сущєіснуванні» як ціннісно-детермінованого «сущєзнання» в аксіологічній функції ціннісно-знаннєвої «менталізації сущого»*;

(7) інформаційно-семантичні засади «епістемологічного руху» в якості суб'єкт-об'єктного знання, «згорнутого» та кодованого в «інформаційно-семантичних паттернах» (ІСП) і матричних конфігураторах (ІСМК) з можливістю передачі знання у вищі онтологічні виміри; подібне предстає як здійснення «онтологічного руху» знань у вищих онтологічних вимірах у їх неперервній поступовості, одночасності та континуально-безперервній подовженості як реально-дійсного; але вже у вищому модусі ***ноо-знання власної самоорганізації і самовпорядкування в ноосферній «реальності знань», «живого знання» ноосферного буття та «ноонаукової реальності» як ноосфери інноваційного мислення і пізнання.***

На цій основі можна виділити «три головних аспекти» ***епістемологічного руху «сущєзнань» у їх ноосферно-онтологічній детермінації філософії науки і ноонауки.*** А саме:

1) ***«гносеологічний аспект»*** – це пошук наукової істини презентаційними методами активної і цілеспрямованої пізнавальної діяльності, що представляє собою процес «суб'єктивізації знань» (гносеологічним суб'єктом);

2) ***«онтологічний аспект»*** – це об'єктна визначеність і репрезентація знання в його опредмеченій формі (формоопредмеченості), що здійснюється в процесі «об'єктивізації знання» (природним чином або в процесі наукової діяльності);

3) ***«епістемологічний аспект»***, що пов'язаний з процесом «зросту знань» та поглибленням їх змісту від первинно-сутнісних початків і джерел до встановлення законів «буття знання» (в якості «онтологічного знання») та його об'єктивного (об'єктного) виявлення і використання креативними методами опредмечення творчих сутнісних сил ноо-суб'єктів; у такому епістемологічному процесі з'являється знання особливого роду – це ***синтетичне «суб'єкт-об'єктне знання», ноо-знання власного самопідтвердження і самореалізації в ноо-бутті***; воно й предстає як науково-епістемологічна, ноосферно-епістемологічна і «ноонаукова реальність» активно функціонуючої ноосфери «живого буття розуму».

Проведений аналіз початків ноосферної епістемології дає підставу зробити важливий висновок, а саме – філософію науки і саму науку можна визначити в ***традиційному розумінні*** («класичному»), що виявляє «об'єктивне знання» у відповідній «об'єктивній реальності», а також в ***нетрадиційному розумінні*** («некласичному») з орієнтацією

на «релятивне знання», котре є певною мірою суб'єктивним. Однак воно є науково-методологічно суб'єктованим тільки у відповідному світоглядно-методологічному аспекті, що залежить від філософської позиції творчого суб'єкта та наукової парадигми, яку він епістемологічно відстоює. Як «епістемологічна парадигма» щодо «суб'єктивації знань» подібне і може набувати форми реальної «епістемологічної відносності» відносно самої «об'єктивної реальності знання», котре парадигмально «суб'єктивується», «аспектується», «контекстується» «інтерпретується» та безперервно змінюється залежно від характеру наукових досліджень. В інноваційному розумінні воно може набувати характеру «забігаючого знання», предстати випереджально-аферентним і поки що «неактуалізованим знанням». Тобто воно предстає як таке, що існує тільки в «науково-реальнісній перспективі», лише в «епістемологічних конструкціях» та понятійних конструктах і ще не стало «дійсним знанням». Тому воно й інтерпретується як «суб'єктивне знання» (частково чи повністю), «онтичне знання» (з потенціалом можливості), а феноменологічно – як «суб'єктно-істиннісне знання», що «інтенційно висвічується» ментальним «потокотом свідомості» творчого суб'єкта (М. Хайдеггер) і має наукову вірогідність (достеменість) **«суб'єкт-об'єктної істини» суцезнання «менталізованої достеменості»**.

З огляду на подібні означення знання, котре на методичній основі ноосферної епістемології перетворюється на ноо-знання в процесі «епістемологічного руху» і «зросту знань», можна більш чітко виокремити головні особливості «епістемологізованої» методології продукування і представлення знань. А саме:

– світоглядна і світорозумова методологічність ноо-епістемології; за цією особливістю ціннісна смислонаправленість науки напряму залежить від світоглядного типу наукової методології, що використовується як «світоглядна методологія», а в ноо-науці – «світорозумової ноо-методології»; це має вирішальне значення у визначеності «ціннісної сувереності науки» (В.В. Будко), бо тільки «ціннісна незалежність науки» в її конкретному значенні «зумовлює норми, що потребуються для характеристики вченого» [5, с. 241, 242], а в загальному значенні, за В.С. Стьопіним, дозволяє здійснити рух «від методологічних ідей до теорії і нової картини світу»; тоді можливо на основі «стратегії... постнекласичної науки» сформувати «універсально-еволюційний науковий світогляд як «основу сучасної картини світу», котра створює «нові світоглядні орієнтири цивілізаційного розвитку» [6, с. 252, 300–307, 427]; цей розвиток базується саме на основі відповідних «світоглядних технологій», коли створюється якісно нове «філософсько-методологічне знання», що дозволяє «формувати синтетичний образ наукової картини світу за допомогою синтезу знань, їх диференціації та інтеграції» [7, с. 110, 112], а на цих засадах – створити **світоглядно-методологічне підґрунтя філософії науки, а також самої науки у її сучасному значенні та у вищому статусі ноонауки з розвинутою епістемосферою ноо-знань**;

– «епістемологічна прогностичність» і передбачуваність існування світу в його майбутніх станах; подібне здійснюється завдяки «епістемологічному конструктивізму» філософії ноо-науки, що забезпечує ноосферний зріст наукових знань; подібний науковий «радикальний епістемологічний конструктивізм» дозволяє досягти певної «зміни типу наукової раціональності кінця ХХ – початку ХХІ століття»; а коли застосувати конструктивно-евристичні підходи наукового дослідження з побудови «буття майбутнього», то й змінити це майбутнє шляхом епістемологічної реалізації найкращих «футурологічних проєктів» [8, с. 57];

– перманентна «методологічна рефлексивність» ноо-епістемології науки в прирощенні та акумуляції знань; подібне здійснюється на основі застосування нових методів і прийомів пошуку знань, що й визначає **інноваційну методологічну спрямованість**

наукового пізнання, котре ніколи не може бути припиненим, якщо воно будується на «постійній методологічній рефлексії»; в ній завжди присутня як «раціональна компонента», так і «ірраціональна компонента» у співвідношенні «об'єктивного» і «суб'єктивного», але без «об'єктивізму» і «суб'єктивізму» [9, с. 28–29];

– законоположеність, цілеположеність і методологічна номонологічність ноосферної епістемології; в подібній означеності вона іманентно зорієнтована на номонологічне виявлення «об'єктивних законів» як поза «S-O зв'язку» («незалежного» існування «об'єктивного світу»), так і в «S-O єдності» світу і творчих суб'єктів, котрі беруть на себе відповідальність гармонійного і сталого розвитку науки, культури і суспільства за логономосом «S-O зв'язку» [10, с. 339];

– самовідтвореність наукових знань в ноосферно-епістемологічній реальності на методологічних засадах ноо-епістемології; подібне здійснюється як в системі ноосферних понять, категорій та «описового знання» (deskриптивного), так і емпірично-підтвердженого знання (праксіологічного) як результату науково-дослідного процесу і підтверджуючих цей результат наукових експериментів в ноо-технологіях;

– інструментальність та строга методологічна доказовість ноо-епістемології через її праксіологічну направленість на технологізацію знання та створення «інструментальних ноо-технологій» (НТ); подібна «інструментальна домінанта» ноо-епістемології на інновації та НТ-праксісі дозволяє досягти строгої достовірності наукових висновків, обґрунтованості, підтверженості вірогідних суджень і гіпотез на основі ноосферно-розвиненого мислення і методологічної культури дослідників;

– методологічна метасистемність ноосферної епістемології, котра дозволяє структурувати та класифікувати знання за його родом, видом і типами, а саму ноо-науку представити як операційний ноо-реалогнозис або наукову реальність-ноосферу метасистемного продукування ноо-знань [11, с. 628]; це дозволяє, з одного боку, «конфігурувати» знання в певній архітектоніці, епістемологічній конструкції і сталості «основного ядра» (І. Лакатос), а з іншого – змінювати і розвивати його з розширеною функціональною можливістю його зміни, взаємодії, розвитку, переходу від «традиційного» до «нетрадиційного» та «інноваційного» знання, «інноваційної науки» і ноонауки.

Подібна науково-методологічна метасистемність ноо-епістемології дозволяє поставити питання про фундаментальну структуру знання в його епістемологічному значенні. Через ці епістемологічні означення та внутрішні смисли структура наукового знання предстає в «явленому вигляді», на основі чого проводиться видова «класифікація наук». Володіючи «фундаментальною структурою» знання, творчий суб'єкт може змінити власну номонологію і епістемологічну «методологію мислення». За традиційною методологією «гносеологічний суб'єкт» лише викладає відомий і визнаний в науці матеріал (емпірично підтверджений як методологічне та прикладне знання), доводить до відомого результату наукового дослідження, а на основі цих конкретних наукових результатів ставить проблеми і питання, що потребують наукового вирішення. Тому й треба зважити, що в сучасній науці суб'єкт пізнання все більше виступає у статусі «епістемологічного суб'єкта». На відміну від «гносеологічного суб'єкта» (творчо-дослідницького, «пізнавального типу»), «епістемологічний суб'єкт» не стільки викладає усталені наукові дані і ставить наукові проблеми, стільки одночасно намагається вирішити проблему, розробити нові підходи, методи, концепції, конструкції, моделі, науково-дослідні програми тощо. Так, М.А. Розов вважає, що подібним чином діяв у науці А. Ейнштейн, який «не просто писав, не просто викладав, він вирішував проблеми», бо його мислення завжди має рефлексивний, програмуєчий характер, він іноді не стільки вирішує, скільки програмує рішення,

обговорює підхід, говорить про перспективи» [12, с. 312). Подібний епістемологічний «стиль мислення», на думку М.А. Розова, був притаманний видатному методологу Г.П. Щедровицькому, котрий запропонував «інноваційну програму побудови сучасної епістемології і філософії науки». Він здійснив «побудову елементарного знання, виявив інваріанти теоретичного та емпіричного пізнання», добився вирішення «проблеми інновацій у галузі науки» (цитата з анотації до монографії М.А. Розова). Серед них одна з фундаментальних проблем – це епістемологічна «перебудова теорії пізнання на основі концепції (механізму) «теоретичного конструктора» [12, с. 16, 34]. Цей «конструктор повинен представляти собою правила комбінування більш чи менш однотипних елементів», котрі є «елементами знання», частками «елементарного знання» (нормативного чи «атомарно-логістичного знання» в неопозитивізмі – ред.), на основі чого здійснюється вже більш складна «побудова елементарного знання», інноваційна «побудова моделі науки» як системи (наприклад, у її «епістемологічних моделях» – ред.), а ці моделі доводяться до «інженерного проектування» вже в конструкціях епістемологічної теорії пізнання (ЕТП) [Там само, с. 19, 28]. Подібна ЕТП, з одного боку, параметрично охоплює «проблему інновацій», а це всі «інновації в науці та інших сферах суспільства», а з іншого – необхідно включає «епістемологію і проблему редукаціонізму» у площині «теорії пізнання як емпіричної науки» [там само, с. 74, 106, 143, 153]. І вже в такому понадширокому інтервалі з'єднання «теоретичного» і «емпіричного» знання відбувається на основі ЕТП розширений пошук і вибір «інваріантів емпіричного і теоретичного знання» через епістемологічні «механізми розвитку знання» [там само, с. 163, 181]. За нашою концепцією, це інформаційно-семантичні паттерни знання (ІСП), його композиційні конфігуратори (КК) та інформаційно-семантичні матриці знання (ІСМ). Г.П. Щедровицький також досліджував знання у подібному тренді, здійснюючи свої «епістемологічні побудови» розвитку знання з окремих «елементів знання», розглядаючи їх потім в дуже широкому «епістемологічному діапазоні знань» [13, с. 135–136]. А саме:

(1) *побудова епістемологічних «моделей науки»*, що предстають як «рефлексія роботи (над знаннями – ред.) за схемою моделі» [Там само, с. 135];

(2) *вироблення такої «морфології знань», в котрих здійснюються вимоги та «умови передачі знань»*; це відбувається в контексті їх комунікації і трансляції, «синтагматики» і «парадигматики» як «особливих процедур, в котрих ці два існування знака (знання – ред.) зводяться в одне, об'єднане існування» [там само, с. 136];

(3) *динамізація знання і представлення «знання як рух» по діяльнісним позиціям перетворення «поняття знання» на «дійсність»* («дійсність знання» – ред.); ця «дійсність знання» виявляється як «рух по знанню» і безпосередній «рух знання», що є номологічно детермінованою необхідністю «епістемологічного руху» знання, бо знання предстає не тільки в якості «об'єктів оперування» («знаки, числа, слова тощо»), але й у самостійному значенні «сущезнання» з незалежним існуванням; тобто, за Г.П. Щедровицьким, «*знання спочатку існує саме як дійсне знання*» [там само, с. 153], а за нашою концепцією, це знання «без об'єктування», з чим і виникає проблема існування та «об'єктування знання», що вирішується через здійснення «епістемологічного руху знань», в якому *представлене об'єктоване і необ'єктоване знання, котре і є «дійсним» та «реальним знанням»; однак воно може існувати і поза «реальнісним розгортанням», наприклад, як «знання-в-сутності», «сутнісне знання», «сущезнання», «неморфологізоване» і «неконфігуроване знання» тощо.*

Таким чином, відмінність між «дійсним» і «недійсним» знанням є відносною. «Епістемологічне означення» знання є таким, що потребує його «виведення» з латентності

власних «іманентних властивостей» і «введення у певне ментальне розуміння та реальнісну епістемологічну актуалізацію» в суб'єкт-об'єктному аспекті, а саме – «епістемологічних моделей знання» та «конфігурування знання», їх «морфологізованої репрезентації» та «семіотичної кодифікації знання». Загалом це «розгортання знання» з сутності у дійсну реальність та його універсальне представлення в «епістемологічній реальності». В ноосферному континіумі знань – це їх *репрезентація в ноосферно-епістемологічній реальності*. На мікрорівні окремого епістемологічного суб'єкта – це може представати «смысловим знанням», бо «моя свідомість» породжує смисли, а вони можуть бути рівною мірою дійсними і недійсними». Тобто ставати «реалізованими смислами» в знанні чи оставатись і бути «нереалізованими смислами» в життєдіяльності та в знанні [13, с. 53]. В ноосферній епістемології «дійсне-недійсне» знання, можна представити в раціоналізованих смислах «процедурного знання», що конфігурується як *операційне «семантичне знання» і «семіотичне знання»*. В такій конфігурації «дійсне» і «недійсне» знання «співпадають з деякими процедурами моєї роботи на об'єктах»: це різні «знакові об'єкти», слова, поняття, числа як «умовно-дійсні об'єкти», «семантичні об'єкти» чи «когнітивні об'єкти» тощо [там само, с. 153]. За своєю суттю, це «знання – в – процесі» свого виникнення та відповідного визначення-«номіналізації» з модусу «сущезнання» в науково «номіналізоване знання», а з цим переходить з модусу «умовно-дійсного знання» в «реально-дійсне знання» [11, с. 560–561]. Це є знання у самій дійсності (і про саму дійсність), воно існує без усіляких передумов наявності свідомості та його усвідомленого сприйняття як «реально-дійсного знання». Подібне знання може мати «необ'єктоване існування» і представати в модусі «необ'єктованого знання», котре ще не набуло понятійного статусу «об'єктованого розуміння». Тому в антропомисленні воно взагалі відсутнє у вигляді якого-небудь знання, хоча й має потенціал «онтичного знання» і «знання-в-можливості». *Однак саме потенційоване знання, за нашою концепцією, має ключове значення для зросту знань, оскільки в ньому закладений безмежний потенціал «сущезнання», котре можна «реалізувати» в «сущедійсному» знанні*. Проте для цього необхідно на основі ноосферної епістемології методологічно здійснити коннекційно-епістемологічну операцію *суб'єкт-об'єктного зв'язування реальності як єдиного сущедійсного* [11, с. 563]. А саме, – щоб транслювати знання у двох напрямках: в одному напрямі передавати «суб'єктивне знання» дійсності, а в іншому напрямі транслювати об'єктивне знання – суб'єкту.

Подібні «епістемологічні розмисли» зумовлюють необхідність утворення відповідного «методологічного простору» для суб'єкт-об'єктного «зв'язування знання» на засадах ноосферної епістемології. В такому «методологічному континіумі» може існувати свого роду «подвійне знання», котре виникає в результаті як загального епістемологічного «руху знань», так і внутрішнього «руху в знаннях» і «руху по знанням». В процесі пізнання і на основі епістемологічної методології дослідник «маркірує одне із знань як об'єктивне» і тим «відносить різні знання до одного об'єкту» [13, с. 66, 68, 69]. Тому виникає питання про «семантику об'єкта», його багатозначність і про «семіотичне декодування» множинних значень одного «об'єктосущого». Щоб подолати подібне протиріччя, В.С. Стьопін пропонує здійснити такі методологічні нововведення, котрі відповідають «принципу конструктивності» [6, с. 318]. На цих підставах «критерій істинності» у нього стає «конструктивним критерієм», за яким можна здійснювати «синтез знань» і повертати їх до первинної єдності. Але, щоб подібного досягти повною мірою, треба задіяння «принципу конфігуративності» (Г.П. Щедровицький), котрий виявляє «першозначення знання», коли вони проходять через семантичний і «семіотичний фільтри» і «сумішує продуктивність і репродуктивність мислення» епістемологічного суб'єкта [13, с. 65, 70–71]. На наш погляд, провідне значення

повинен мати також **принцип ноосферної реалізуємості знань**, за котрим не потрібно долати «семантизацію знання» та «семіотизацію об'єктів» у свідомості і мисленні епістемологічних суб'єктів. Знання за цим принципом ідентифікується в його «S-O єдності» та «S-O розвитку» як ноо-знання, що перебуває в безперервному епістемологічному русі і має свою «реалізацію» у високорівневих та багатовимірних пізнавальних онтологіях. Йому іманентно притаманний «епістемологічний конструктивізм» універсальної реалізації без фундаментальних обмежень в онтологічному визначенні сущезнання у континуальній всеєдності «епістемологічного реалогнозиса» [13, с. 629]. В подібній ноосферно-епістемологічній реальності задіюється механізм безперервної реалізації ноосферних «креативних синтезів» (НКС), котрі епістемологічно актуалізують «дійсність сущезнання» як його сутнісну та «об'єктну реалізацію». А «суб'єктна самореалізація» знання в процесі здійснення дозволяє креативним суб'єктам представити його в модусі управляючого і програмуючого ноо-знання. Наприклад, в епістемологічній дії ноо-фактора, котрий в людинорозмірній морфології існування світу фіксується як «антропний принцип» підтримання світопорядку в гармонійно стабілізованому стані завдяки врівноважуючим процесам ноосферогенезису знань у вселенському універсумі.

На цих підставах можна зробити такі висновки. Ноосферна епістемологія відіграє ключову роль у створенні інноваційних засад сучасної науки, ноосферного розуміння світу і ноо-пізнання, стає базисом знань для розвитку філософії ноо-науки, створення інноваційних дослідних програм для прогресуючого зросту знань і розробки ноосферних технологій в антропоморфних практиках гуманізованого розвитку природного світу і соціуму.

Список використаної літератури

1. Капіца В.Ф. Філософія і методологія ноо-науки: дослідні програми з ноосферних технологій та їх НТ-практики в проектних ноо-інноваціях. Книга 4. Кривий Ріг : Видав. центр, 2019. 939с.
2. Капіца В.Ф. Гносеологічні перетворення знання і ноуменальне пізнання. Кривий Ріг : Видав. центр, 2011. 387с.
3. Капіца В.Ф. Онтологічні виміри буття і філософія онтогенезису. Кривий Ріг : Видав. центр, 2012. 491с.
4. Капіца В.Ф. Філософія науки та ноосферно-наукові інновації в мисленні і пізнанні. Книга 1. Кривий Ріг : Видав. центр, 2016. 623 с.
5. Будко В.В. Філософія науки. Харьков : Консум, 2005. 268с.
6. Степин В.С. Теоретическое знание. Москва : Наука, 1999. 502с.
7. Князева Е.Н., Курдюмов С.П. Постнеклассическое естественно-научное образование: концептуальные и философские основания. Москва : КомКнига, 2010. 202 с.
8. Конструктивизм в епистемологии и науках в человеке (материалы круглого стола). *Вопросы философии*. 2003. № 3.
9. Кохановский В.П. Философия и методология. Москва : АСТ, Ростов на Дону, Феникс, 1999. 576с.
10. Капіца В.Ф. Філософія науки як ноосфера інноваційного мислення і ноо-пізнання. Книга 2. Кривий Ріг : Видав. центр, 2018. 797с.
11. Капіца В.Ф. Філософія науки: інноваційна методологія та епістемологія ноосферного зросту знань. Книга 3. Кривий Ріг : Видав. центр, 2018. 731с.
12. Розов М.А. Философия науки в новом видении (Ред. – составитель Н.И. Кузнецова). Москва : Новый хронограф. 2012. 440 с.
13. Щедровицкий Г.П. Знак и деятельность – в 3-х книгах. Кн.1. Структура знака: смыслы, значения, знания (14 лекций, 1971, сост. Г.А. Давыдов). Москва : Вост. лит., 2005. 463 с.

**NOOSFERNA EPISTEMOLOGIYA AND NOO-METHODOLOGY
OF PRESENTATION OF KNOWLEDGE AND REALIZATION OF COGNITION
ON PRINCIPLES OF NOO-SCIENCE**

Volodymyr Kapitsa

Kyryv Rih National University,

Department of Philosophy and Social Sciences

V. Matusevich str., 11, 50027, Kryvyi Rih, Dnipropetrovsk region, Ukraine

The problem considered in the article is continuation of author developments about noosphere as noospherno-epistemological reality of scientific knowledge, innovative thinking and noo-cognition. Research of problem in its this presentation conditioned by a requirement in development philosophical-methodological principles of determination knowledge in such cognitive ontology, which allow far more effective to carry out a search on principle of new knowledge, create and effectively realize the innovative research programs from noospheric technologies for development of environmental production on the post-industrial noospheric base. From a purpose is here marked – to probe on innovative methodological principles process of structural object-creating knowledge their generation and extended producing, in noospherno-epistemological reality by methods them continuous growth and multidimensional recreation through epistemological motion in quality noo-knowledge. A scientific novelty is presented development of different cognitive ontology and their association in unique gnoseometriku of knowledge and cognition on principles of noo-science. In that behalf noospheric epistemology allows more expressly to define an object and maintenance of noo-science philosophy, its methodological possibilities and own theoretical-epistemological and empirical-praxiological meaning. After author conception, philosophy of noo-science which is based on noospherno-epistemological principles has experimental tasks of higher level. They accept higher-level noospheric character at forming of fundamental unifying reality and the incorporated subject-object bases in ontology, epistemology, gnoseology and praxiology noo-sciences which allow directly to realize noo-knowledge on principle of unity of thinking and being. Its integrativno laws (meta-laws) in force of direct noo-realization of scientific knowledges on the basis of their extended producing in quality noo-knowledges and innovations in such “noospheric-praxiological production”, where they are continuously reproduced in more perfect representation. That the similar took place, must accept existent scientific field of knowledge and cognition modus of noo-epistemological reality in which innovative thinking and noo-cognition processes are programmatic activated on principles of noospheric epistemology, that results in the extended growth of knowledge’s with their simultaneous realization in noo-praxis for noo-methodology of research activity. The similar becomes possible in the case of exposure of “epistemological movement” of knowledge’s from their to the primary-epistemological state of “essential knowledge” and to their ontological “objecting” and embodiment in “object-existing” in quality really existent knowledge. In to noospherno-methodological relation it allows to extend and deepen both the “methodological reflection” of noo-epistemological and its institutionality and methodological provability and nomonological feasibility in noospheric technologies, NT-praxis and project noo-innovations.

Key words: noosfera, noospheric thinking, noo-cognition, noospheric epistemology, epistemological movement of knowledge, noospherno-epistemological reality, epistemological constructivism, noospheric knowledge growth, noospheric methodology of science, noospheric innovations, noo-technological, noospheric-technological praxis.